

senare utvecklar sitt tänkande om de tre stånden blir bilden mer komplicerad eftersom han då ofta lyfter fram hur jungfru Maria och flera kvinnor i GT har fungerat som andliga vägledare. Mattox lyckas väl med sin ambition att föra en allsidig diskussion kring Luthers yttranden om kvinnans ställning. Tyvärr lyckas Mattox inte förklara hur dessa spänningar skulle kunna lösas och hans slutsatser blir därför mycket allmänt hållna.

Boken avslutas med två uppsatser på temat "The pastor in the world". Dorothea Wendebourg skildrar i sitt bidrag, "Luther on Monasticism", hur Luther önskade föra ut det goda i klosterlivet till hela samhället. Exempel på detta är Luthers dagliga morgon- och aftonböner samt bildspråket i hans psalmer, som ofta är hämtat från Psaltaren. Luther hade kontakt med ett antal reformerade kloster och önskade att dessa skulle få möjlighet att leva vidare. Slutligen diskuterar James M. Estes det för vår tid märkliga förhållandet att Luther vände sig till den världsliga överheten när han ville föra ut sitt reformationsprojekt. Estes tes är att kyrkan alltid behåller sin integritet, men att de enskilda kristna som oftast är mest lämpade att kalla samman ett kyrkligt koncilium är de världsliga maktavarna.

Bortsett från att man skulle önska någon artikel om gudstjänstens liturgiska utformning kan vi konstatera att boken tar upp stora och viktiga delar av Luthers pastorala verksamhet. I den meningen lyckas den uppfylla sitt syfte. Däremot riskerar läsare som studerar boken i syfte att få konkreta pastorala tips att bli besviken. Detta bottnar i att de flesta författare väljer att lägga stor vikt vid de ofta outtalade och spänningsfyllda teoretiska principerna bakom Luthers pastoralteologi, snarare än dess praktiska utformning. Troligen hade flera av uppsatserna vunnit på att primärt gripa sig an ett praktiskt pastoralt problem, för att först i ett senare skede diskutera detta problem utifrån en mer generell begreppsapparat.

Med tanke på att samtliga uppsatser redan tidigare har publicerats (de flesta i *Lutheran Quarterly*) skulle boken ha behövt ett något mer omfattande redaktionellt arbete utöver den i och för sig intresseväckande inledning som Timothy Wengert har författat. Samtidigt finns det många värdefulla trådar i det rika materialet, som ofta rör sig i gränslandet mellan praktisk och systematisk teologi. I bokens inledning konstaterar utgivaren med rätta att detta gränsland förtjänar större uppmärksamhet, både i allmänhet och vad gäller Martin Luther i synnerhet. Kanske hade en kortare analys i slutet av boken kunnat hjälpa läsarna att tänka vidare kring de slutsatser som förs fram i de olika uppsatserna.

Tomas Appelqvist
TD, Lund

Paul D. Murray (red.): *Receptive Ecumenism and the Call to Catholic Learning. Exploring the Way for Contemporary Ecumenism* (Oxford UP, 2008). 534 sid.

Vad beror den ekumeniska lågkonjunkturen på – att samfundstrohet inte längre är viktig för människor, eller att många samtal nu kommit så långt att nästa steg blir "farligt"? Vad man än svarar är det tydligt att ekumenik inte längre är teori reserverad för specialister och konferenslejon, utan handlar om ett samspel mellan teologi och det levda kyrkolivet: ekumenisk metod handlar om hjärteblod, om spiritualitet.

Under några årtionden har "reception" varit ekumeniskt nyckelord. I denna digra konferensvolym (Durham 2006, med Walter Kasper som huvudattraktion) bearbetar ett trettiotal i huvudsak romersk-katolska teologer den mer specifika idén *Receptive Ecumenism* (RE): tanken att varje kyrklig tradition har gåvor att ge och att ta emot. RE är att lära *av* andra – och naturligtvis, men i andra hand, att lära *ut* till andra.

Frågor om magisterium och eukaristisk ecklesiologi är viktiga i boken, då katolsk officiell ekumenik främst är inriktad på ortodoxin. Andrew Louth (ortodox) diskuterar sålunda synodalitet och sobornost, och lika intressant är Paul McPartlans bidrag om eukaristisk ecklesiologi i ortodox (Zizioulas) och katolsk tappning.

Men precis samma frågeställningar har bäring fr.a. på den katolsk-anglikanska dialogen (ARCIC och IARC-CUM). Rom har sett den anglikanska gemenskapen, episkopalt uppbyggd, som innehavare av en nyckelroll i det ibland ganska lågtempererade katolsk-evangeliska samtalet, och den anglikanska kyrkan har betraktat sig som en *via media* och ofta menat sig i relation till Rom ha samma historiska legitimitet som de ortodoxa. Mary Tanners genomgång av de metoder som varit aktuella i olika faser av detta samspel är elegant och instruktiv – men med slutsatsen att egentligen blev det aldrig ett verkligt utbyte av gåvor.

Det är nämligen också viktigt var gåvor man ger hamnar: Michael Root (ELCA) påpekar att gåvan kan vara en "död mus" (s. 146) – dvs. något som bara skapar svårigheter för det mottagande samfundet. Kanske är det t.o.m. så att givaren menar sig "ha rätt" och vill plantera sin idé hos mottagaren – och det är ju inte avsikten med RE.

Att gåvan oavsiktligt kan bli en död mus pekar på att RE-metoden har ett systemproblem, som boken inte tar upp: När ett samfund tar emot något av ett annat – en spiritualitet, en praxis – är det s.a.s. inte bara att "ta över". Samfundet är nämligen asymmetriskt, deras spiritualiteter består inte av utbytbara byggklossar. Nyheten kan få en helt annan funktion i ett sammanhang där tankevärlden är annorlunda uppbyggd. I många fall kan det naturligtvis vara så att gåvan, kanske på ett oväntat sätt, ställd i en ny kombination, blir kreativitet och har livs-

kraft. Ett exempel kunde vara ikonens stora intåg i västerlandets kyrkorum – och därmed förnyelsen av den teologiska estetiken och kosmologin i Väst. Men det finns många exempel på gåvor som, insatta i ett annat sammanhang, blivit döda möss: Den katolska liturgiska rörelsen blev i svenskkyrklig tappning ibland en estetiserande ritualism. När Svenska Missionskyrkans (kongregationalistisk) och Svenska kyrkans (episkopal eller åtminstone tydligt kyrkorättsligt reglerad) församlingar lokalt nu ingår överenskommelser med varandra, bygger man ofta in förväntningar som blir omöjliga för den andra parten att uppfylla.

Ämbetet är viktigt i många av uppsatserna, men inte i teknisk mening utan mer fruktbart, som frågan hur tros-traditionen utvecklas och förs vidare. Reflektionen över *Unitatis redintegratio* (konciliet ekumenikdekret) och *Ut unum sint* (med påvens inbjudan till alla kristna att reflektera över påvens roll) går ju att förstå som en öppenhet för att ta emot gåvor från andra spiritualiteter. I ljuset av asymmetris problem är det tydligt att detta säkerligen är en lång process – inbjudan förutsätter ju att alla samspelande parter har sina byggklossar på något så när samma plats i bygget. Båda parter måste så att säga vara lika intresserade både av att kyrkoläran går att formulera och av att det finns en instans som gör det.

Walter Kaspers bidrag om samspelet mellan en katolsk ”sakramental” och protestantisk ”profetisk” princip i den grundläggande ecklesiologin (”fundamentalecklesiologin”) träffar därmed kanske en öm punkt mitt i fr.a. den anglikanska gemenskapens självbild och utveckling. Kaspers poäng är att samspelet inte kan beskrivas som en *via media*, utan som en *internal mediation of both aspects* (s. 83). Med andra ord: det går inte att kombinera ”sakramental” och ”profetisk” genom att bara lägga dem bredvid varandra, de måste omskapa varandra.

Den katolska principen beskriver Kasper som en levande och rörlig kyrka. Därmed blir det en fråga om vad som är legitim traditionsförmedling och auktoritet. Principen skulle innebära att Rom både påverkade och lät sig påverkas. Men Kasper är, vare sig han vill eller ej, kurians representant, och hans beskrivning motsägs i en rad andra bidrag. Anglikanerna läser Kaspers resonemang som att det romerska magisteriet binder traditionsutvecklingen i förtid (Nicholas Sagovsky s. 380). Flera (romersk-katolska) författare visar på behovet av förnyelse av auktoritetssystemet i Rom och av förhållandet hierarki – lekfolk. Paul Lakeland (2009) ryktbar som liggande bakom försöken i Connecticut att lagstiftningsvägen komma åt den katolska kyrkans lokala beslutsstruktur) kräver, i vrede, en demokratisering. Frågan blir: är demokratikravet en protestantisk och död mus i kurian?

Slutligen är naturligtvis hela detta resonemang om gåvor alltför teoretiskt. De överlämnas inte vid under-tecknandet av deklamationer. Gåvor, ibland döda möss,

har alltid givits och tagits emot över samfundsgärser. Skillnaden, och den är fundamental och blir mycket tydlig i boken, är att sedan ett par decennier får ett magisterium – kuria eller demokratiskt kyrkomöte – allt mer höja röstnivån för att hävda sin auktoritet över förändringsskeendet. Auktoriteten kan bara hävdas där den samtidigt erfars som ett *sensus fidelium*, i en tydlig och fruktbar spiritualitet. Det är där som det avgörs om gåvan är en död mus – eller en levande duva.

Peter Bexell
TD, Kalmar

Rune Larsson: *Samtal vid brunnar – Introduktion till religionspedagogikens teori och didaktik* (Lund: Arcus, 2009). 248 sid.

”Äntligen!” vill jag börja med att utropa, äntligen har det kommit en religionspedagogisk grundbok på svenska! Vi är många som saknat en sådan och därför är det extra roligt att få recensera *Samtal vid brunnar* av Rune Larsson, lektor emeritus i religionspedagogik vid Lunds universitet.

Religionspedagogik är ett ämne som har haft svårt att hitta en akademisk hemvist. Ibland har det fått plats inom praktisk teologi eller kyrkovetenskap, ibland inom religionsbeteendevetenskapen, medan vissa delar hört hemma inom den allmänna pedagogiken. Bakgrunden är att man med religionspedagogik antingen kan mena pedagogik inom samfund och religiösa sammanhang, eller undervisning om religion i skolan. Det breda angreppssättet har gjort religionspedagogiken svår att ”arbeta stämma”. Eftersom det handlar om pedagogik i två skilda miljöer hävdar en del att man bör skilja dem åt med olika akademiska begrepp; religionsdidaktik skulle beröra skolans religionsundervisning och församlingspedagogik den undervisning som bedrivs inom samfunden. Larsson väljer dock att inte göra denna uppdelning, och det är ett medvetet val. Lärandet är något som pågår alltid och för att förstå hur människors lärande om religion fungerar behöver vi se helheten. Bokens titel *Samtal vid brunnar* knyter an till detta synsätt. Vi öser ur många brunnar för vårt lärande, och vi behöver samtala om alla dessa ”rum för lärande”. Larsson berör därför inte bara skolmiljön och församlingsmiljön, utan även hur lärandet påverkas i andra miljöer såsom i familjen, på fritiden och på jobbet.

Larssons ambition tycks vara att sätta religionspedagogiken på kartan. Därför drar han sig inte för att diskutera även ämnets akademiska placering, syfte och teoretiska grund. Han medger de svårigheter ämnet haft att definiera sig självt, men visar – inte minst genom denna bok – att det är ett vetenskapligt ämne som behövs och som högskolor och universitet inte kan fortsätta att be-